

SE ÅLDERN FATABUREN

SE ÅLDERN

FATABUREN

2015

2015

SE ÅLDERN

Red. Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2015

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör Anders Carlsson

Bildredaktör och bildbehandling Karolina Kristensson

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagsfoto »Fotografens dotter Tove dansar med sin farfar i trädgården.«

Foto: Sten Didrik Bellander, © Nordiska museet (NMA.0056089).

Pärmens insida Foto: Erik Liljeroth, © Nordiska museet (NMA.0029567).

Tryckt genom Italgraf Media 2015

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 577 1

Hur klär man sig för döden? I dag finns särskilda inredningar till kistan och till denna hör en lång vit skjorta som man bekläder den avlidne i – vilket kallas för att svepa liket. Men valfriheten är stor och vid begravningsbyråerna tas stor hänsyn till personliga önskemål från både den avlidne och de anhöriga. Den döda kroppen kan kläs i pyjamas, nattlinne, brudklänningen eller favoritjeansen. Frisyren kan bestämmas i förväg och det är tillåtet att ta med sig personliga ting i kistan: smycken, gosedjur, personliga brev.

I äldre tider var döden närvarande under hela livsloppet och i vardagen var det lika naturligt att dö som att föda barn. I uppteckningar från tidigt 1900-tal kan man läsa att när man hade uppnått en hög ålder, över 80 år, var döden något man såg fram emot. Där finns citat som »Jag väntar på ett bättre hem, det har jag gjort länge« eller »Jag vet att jag får gå hem, så jag är inte ledsen«. Det var därför noga att likklädseln skulle vara så fin som möjligt, och det var en stor skam om den döde inte kläddes ordentligt. Allt skulle vara felfritt på den yttersta dagen då framträdandet inför Gud skedde.

I Skåne skulle det i god tid ordnas för likklädseln och i klädkistan hade mannen sin »jordskjorta« och kvinnan sin »jordsärk«. I de flesta fall hade mannen sin brudgumsskjorta

– som denna, från Ingelstad i Skåne – sparad för ändamålet. Efter bröllopsdagen tog maken av sig den använda skjortan och lade den i klädkistan. Helst skulle skjortan ligga orörd till det var dags för likklädseln och endast undantagsvis användes den vid nattvardsgång eller andra högtider. Om det inte fanns en brudgumsskjorta att klä liket med så förfärdigades ett så kallat död- eller liklinne. Detta tyg var av finaste lärft och vävdes av någon kvinna på gården eller av liksveperskan. Tyget skulle vara så långt att det räckte över fötterna.

På fötterna kläddes liket, innan det stelnat, med stickade dödstrumpor. I vissa socknar skulle strumporna stickas i bomull, inte ull, då man trodde att benen inte skulle multna i graven om de kläddes med ylle. Strumporna hade också andra viktiga funktioner då de gjorde att liket inte skulle frysa eller se naket ut vid begravningen. På många håll skulle den avlidne mannen bära hel klädsel såsom byxor, strumpor, brudgumsskjorta, väst, vantar och huvudbonad. Om något försumrades fanns risken han kunde »gå igen« – komma tillbaka för att kräva det som fattades. Trots allt var livet inte slut efter döden.

ANNA-KARIN JOBS ARNBERG är föremålsantikvarie vid Dalarnas museum.

Brudgumsskjortan